

Bożena CZERNECKA-REJ*

MEDYCYNĄ I RACJONALNOŚĆ O logice medycyny według Władysława Biegańskiego

Twórczość Biegańskiego przyczyniła się do wzrostu świadomości, jak ważna w edukacji przyszłych lekarzy jest kultura logiczna. W „Filozofii medycyny” Szumowski pisze wprost, że kurs logiki dla medyków na wydziałach lekarskich „nie powstałby, gdybyśmy nie mieli w literaturze naszej znakomitego dzieła «Logika medycyny». Dzieło to wpłynęło w dużym stopniu na kształt wykładów «Logika dla medyków», które na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie wygłaszał założyciel szkoły lwowsko-warszawskiej Kazimierz Twardowski”.

Władysław Biegański (1857-1917) był jednym z najbardziej znanych filozofów medycyny przełomu dziewiętnastego i dwudziestego wieku. Kontynuował badania zapoczątkowane przez Tytusa Chałubińskiego, twórcę polskiej szkoły filozoficzno-lekarskiej. Obok Zygmunta Kramsztyka uznawany jest za najważniejszego przedstawiciela drugiego okresu rozwoju tej szkoły. Owoce łączył praktykę lekarską z pracą naukową i pedagogiczną oraz z żywą działalnością społeczną¹.

Chociaż Biegański był przede wszystkim lekarzem szpitalnym, pisał dzieła oryginalne i cenione także poza granicami naszego kraju. W sumie opublikował ponad dwieście prac naukowych². Liczba ta jest imponująca, zważywszy, że badacz nie był związany z żadnym ośrodkiem naukowym. Uważa się, że to między innymi jego prace miały wpływ na utworzenie po odzyskaniu niepodległości przez Polskę Katedry Filozofii Medycyny w Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1920 oraz na włączenie logiki medycyny do kanonu przedmiotów obligatoryjnych dla studentów wydziału lekarskiego.

Literatura na temat postaci Biegańskiego jest jednak stosunkowo skąpa i wybiórcza. Opublikowane zostały trzy pozycje typowo biograficzne, jedna w roku 1930, napisana kwiecistym staropolskim językiem przez wdowę po

* Dr hab. Bożena Czernecka-Rej – Katedra Logiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: bozena.czernecka-rej@kul.pl, ORCID 0000-0002-2992-4560 [pełna nota o Autorze na końcu numeru].

¹ Szerzej na temat postaci Władysława Biegańskiego zob. S. Miłoś, *O myśli filozoficznej i działalności społecznej Władysława Biegańskiego na tle epoki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 19(1974) nr 3, s. 509-524.

² Zob. Z. Jasieńska, W. Komorowska, *Władysław Biegański (1857-1917). Spis prac w układzie chronologicznym*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin, Polonia. Sectio D” 33(1978) nr 3, s. 15-27. Wykaz ten zawiera pełną bibliografię prac Biegańskiego.

nim Mieczysławę Biegańską³, i dwie nowsze, *Władysław Biegański, lekarz i filozof* pióra Stanisława Gawrychowskiego oraz *Filozofia a praktyka. Świat Władysława Biegańskiego*⁵, której autorem jest Andrzej Tarnopolski. Ponadto ukazało się kilka artykułów podejmujących problematykę etyki w ujęciu Biegańskiego, w szczególności etyki lekarskiej⁶. Nie została natomiast dostatecznie opracowana jego spuścizna logiczno-metodologiczna. Jest to istotna luka w literaturze. Jednym z ambitnych zadań, jakie wyznaczył sobie Biegański, było bowiem opracowanie możliwie pełnej i spójnej metodologii medycyny. Zadanie to było tym trudniejsze, że badacz nie miał w tym zakresie wzorców, a wiele jego prac to dzieła oryginalne. Można powiedzieć, że zainicjował on nurt badań, którego celem było metodyczne ujęcie nowoczesnej medycyny. Miarę wielkości uczonego stanowi nie tylko nowatorstwo poruszanych przezeń zagadnień i oryginalność rozwiązań, które proponował, ale też skala wpływu formułowanych przezeń treści na reprezentantów jego profesji.

Celem niniejszych rozważań jest przedstawienie głównych problemów logiki medycyny w ujęciu Biegańskiego, wydobywanie jej zasadniczych tez oraz pokazanie ich aktualności we współczesnej praktyce lekarskiej i w badaniach z zakresu metodologii medycyny.

TWÓRCZOŚĆ WŁADYSŁAWA BIEGAŃSKIEGO

Biegański wyróżnia w swojej twórczości naukowej trzy okresy – w zależności od dominującego w każdym z nich przedmiotu zainteresowań⁷.

(1) W okresie lekarskim, od roku 1884 do 1894, pracował on wyłącznie jako lekarz i pisał prace z zakresu medycyny i biologii. Były to prace liczące się

³ Zob. M. Biegańska, *Władysław Biegański. Życie i praca*, Wydawnictwo Kasy im. Miąnowskiego – Instytutu Popierania Nauki, Warszawa 1930.

⁴ Zob. S. Gawrychowski, *Władysław Biegański. Lekarz i filozof*, PAN, Kraków 1980.

⁵ Zob. A. Tarnopolski, *Filozofia a praktyka. Świat Władysława Biegańskiego*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie, Częstochowa 2000.

⁶ Zob. np. T. Biesaga, *Etyka Władysława Biegańskiego*, w: *Dr Władysław Biegański – Częstochochowiec* – patron współczesnych lekarzy, red. B. Zawadowicz, A. Wysznińska, Towarzystwo Lekarskie Częstochowskie, Częstochowa 2009, s. 53-60, A. Raniśewska - Wyrrwa, *Myśl etyczno-medyczna Władysława Biegańskiego (1857-1917)*, „Studia Philosophiae Christianae” 49(2013) nr 3, s. 43-70; A. Tarnopolski, *Władysław Biegański. Lekarz i filozof. Podstawowe problemy etyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia” 5(2008), s. 21-27.

⁷ Por. M. Biegańska, *Władysław Biegański. Życie i praca*, Wydawnictwo Kasy im. Miąnowskiego – Instytutu Popierania Nauki, Warszawa 1930, s. 79n. Czytając tę biografię, odnosimy wrażenie, że żona Biegańskiego była doskonale zorientowana w pracy męża, streszczała niektóre jego książki i artykuły, wydobywała z nich główne myśli, odnosiła się do recenzji i relacjonowała przebieg dyskusji myśliciela z oponentami, a także wykazywała się znajomością środowiska medycznego i naukowego. Można nawet postawić hipotezę, że była współredaktorką jego prac.

w świecie medycznym, między innymi *Dyagnostyka różniczkowa chorób wewnętrznych*⁸, *Zdrowie i choroba z biologicznego punktu widzenia*⁹ i *Wykłady o chorobach zakaźnych ostrych*¹⁰. (2) W okresie filozoficzno-medycznym, który trwał od roku 1894 do 1903 (a według niektórych badaczy jego myśli do 1910¹¹), powstały publikacje Biegańskiego z pogranicza filozofii i medycyny, w szczególności *Logika medycyny, czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*¹², *Myślenie logiczne a kojarzenie wyobrażeń*¹³, *Myśli i aforyzmy o etyce lekarskiej*¹⁴, *Zasady logiki ogólnej*¹⁵, *O wnioskowaniu indukcyjnym*¹⁶, *O współczesnej filozofii przyrody*¹⁷, *Podręcznik logiki i metodologii ogólnej dla szkół średnich i samouków*¹⁸, *Analogia i jej znaczenie w badaniu naukowym*¹⁹, *Logika medycyny, czyli krytyka poznania lekarskiego*²⁰, *Wnioskowanie z analogii*²¹. (3) W okresie filozoficznym (od roku 1910 do śmierci badacza w 1917) Biegański pisał prace wyłącznie filozoficzne, należące do szeroko pojętej logiki, teorii poznania oraz etyki. Najważniejsze z nich to: *Prewidywizm a pragmatyzm*²², *Teleologia a witalizm*²³, *Traktat*

⁸ Zob. W. Biegański, *Dyagnostyka różniczkowa chorób wewnętrznych*, Wydawnictwo Gazety Lekarskiej, Warszawa 1891.

⁹ Zob. tenże, *Zdrowie i choroba z biologicznego punktu widzenia*, „Krytyka Lekarska” 3(1899) nr 1, s. 7-17.

¹⁰ Zob. tenże, *Wykłady o chorobach zakaźnych ostrych*, Wydawnictwo Gazety Lekarskiej, Warszawa 1900 (problemy podejmowane w książce były wcześniej dyskutowane na posiedzeniach Częstochowskiego Towarzystwa Lekarskiego, a wzmianki o wynikach badań publikowane w czasopismach medycznych).

¹¹ Por. Raniżewska - Wyrwa, dz. cyt., s. 109.

¹² Zob. W. Biegański, *Logika medycyny, czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*, Drukarnia K. Kowalewskiego, Warszawa 1894.

¹³ Zob. tenże, *Myślenie logiczne a kojarzenie wyobrażeń*, „Przegląd Filozoficzny” 1(1897) nr 2, s. 1-17.

¹⁴ Zob. tenże, *Myśli i aforyzmy o etyce lekarskiej*, PZWL, Warszawa 1957.

¹⁵ Zob. tenże, *Zasady logiki ogólnej*, Kasa im. Mianowskiego – Instytut Popierania Nauki, Warszawa, 1903.

¹⁶ Zob. tenże, *O wnioskowaniu indukcyjnym*, „Przegląd Filozoficzny” 10(1907) nr 4, s. 469-473.

¹⁷ Zob. tenże, *O współczesnej filozofii przyrody*, „Przegląd Filozoficzny” 10(1907) nr 4, s. 445-466.

¹⁸ Zob. tenże, *Podręcznik logiki i metodologii ogólnej dla szkół średnich i samouków*, Księgarnia E. Wende i S-ka – H. Altenberg, Warszawa–Lwów 1907.

¹⁹ Zob. tenże, *Analogia i jej znaczenie w badaniu naukowym*, „Przegląd Filozoficzny” 10(1907) nr 4, s. 481-488.

²⁰ Zob. tenże, *Logika medycyny, czyli krytyka poznania lekarskiego*, Skład Główny w Księgarni E. Wende i S-ki, Warszawa 1908.

²¹ Zob. tenże, *Wnioskowanie z analogii*, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Lwów 1909.

²² Zob. tenże, *Prewidywizm a pragmatyzm*, „Przegląd Filozoficzny” 13(1910) nr 3, s. 319-324.

²³ Zob. tenże, *Teleologia a witalizm*, „Lwowski Tygodnik Lekarski” 5(1910) nr 22, s. 323n.

o poznaniu i prawdzie²⁴, *Sposobność logiczna w świetle algebry i logiki*²⁵, *Teorya logiki*²⁶, *Czwarta część wnioskowania z analogii*²⁷, *Kilka uwag w sprawie etyki zawodowej lekarskiej*²⁸, *Teorya poznania ze stanowiska celowości*²⁹ i *Etyka ogólna*³⁰.

Władysław Szumowski³¹ dzieli twórczość Biegańskiego bardziej szczegółowo, skupiając się na problematyce filozoficznej. Wyróżnia prace biologiczno-lekarskie³², metodologiczno-logiczne oraz etyczne³³. Píše, że ścieżka rozwoju zainteresowań badawczych Biegańskiego prowadzi stopniowo od problemów medycyny praktycznej, poprzez kwestie filozoficzno-medyczne, w szczególności dotyczące logiki i teorii poznania, do problematyki czysto filozoficznej, skupiającej się na etyce³⁴.

Nurt logiczny był silnie obecny w twórczości Biegańskiego przynajmniej w jej dwóch końcowych okresach. Można powiedzieć, że logika stała się jego prawdziwą pasją. Zetknął się z nią po raz pierwszy podczas studiów na Wydziale Lekarskim Carskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Z powodu niskiego poziomu studiów lekarskich poszukiwał interesujących tematów poza medycyną. Natrafił na wykłady Henryka Struvego, który przez bardzo długi okres

²⁴ Zob. t e n ż e, *Traktat o poznaniu i prawdzie*, Zapomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, Warszawa 1910.

²⁵ Zob. t e n ż e, *Sposobność logiczna w świetle algebry i logiki*, b.n.w., Warszawa 1912.

²⁶ Zob. t e n ż e, *Teorya logiki*, b.n.w., Warszawa 1912.

²⁷ Zob. t e n ż e, *Czwarta część wnioskowania z analogii*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 6(1913) nr 2, s. 25-37.

²⁸ Zob. t e n ż e, *Kilka uwag w sprawie etyki zawodowej lekarskiej*, „Medycyna i Kronika Lekarska” 49(1914) nr 22, s. 417-430.

²⁹ Zob. t e n ż e, *Teorya poznania ze stanowiska celowości*, Zapomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, Warszawa 1915.

³⁰ Zob. t e n ż e, *Etyka ogólna*, Zapomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, Warszawa 1918. Por. T a r n o p o l s k i, *Władysław Biegański. Lekarz i filozof. Podstawowe problemy etyki*, s. 21.

³¹ Władysław Szumowski (1875-1954) był lekarzem i filozofem, profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego i kontynuatorem badań Biegańskiego nad metodologią medycyny.

³² O pracach tych Józef Staszyc pisze, że „mimo ogromnych postępów w medycynie wiele zawartych w tych publikacjach stwierdzeń nie straciło swej aktualności” (J. S t a s z y c, *Dr Władysław Biegański – lekarz uniwersalista i encyklopedysta*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin – Polonia. Sectio D” 32(1977) nr 38, s. 305.

³³ Por. W. S z u m o w s k i, *Filozofia medycyny*, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2007, s. 37. Szumowski w niektórych punktach nie zgadzał się z Biegańskim, niemniej uznawał go za duży autorytet i swoją filozofię medycyny ukierunkował w stronę logiki i metodologii myślenia lekarskiego oraz etyki lekarskiej.

³⁴ Por. tamże, s. 37-39. Por. też: W. M a t y s i a k, *Doktor Władysław Biegański – żywa karta historii polskiej medycyny*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin, Polonia. Sectio D” 33(1978) nr 1, s. 2.

był jedynym filozofem akademickim w zaborze rosyjskim³⁵. W poglądach Struwego fascynowało go łączenie tez metafizyczno-epistemologicznych z logiką³⁶. Później Biegański stał się samoukiem w dziedzinie logiki. Cenił badania historyczne i dlatego czytał pisma logiczne Arystotelesa oraz średniowiecznych komentatorów i kontynuatorów jego teorii. Na bazie tych lektur oraz rozległej wiedzy medycznej stworzył prace oryginalne. Opublikował siedem książek³⁷ oraz kilkanaście artykułów bezpośrednio dotyczących problematyki logicznej.

LOGIKA MEDYCyny

Spośród jego książek poświęconych logice największy rozgłos przyniosła Biegańskiemu monografia *Logika medycyny, czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*. Praca ta spotkała się z dużym zainteresowaniem i uznaniem środowiska lekarskiego, ale również z krytyką, która sprawiła, że w drugim wydaniu książki autor zdecydował się wprowadzić daleko idące zmiany. Ich przedmiotem stała się druga część tytułu, który przyjął brzmienie: *Logika medycyny, czyli krytyka poznania lekarskiego*. W znacznym stopniu przebudowana została struktura książki i przeformułowana jej treść, co sprawia, że wydania te należałoby traktować jako odrębne dzieła³⁸.

Nowe wydanie *Logiki medycyny* było znacznie bliższe pierwotnego zamysłu Biegańskiego, który pragnął stworzyć podstawy logiki medycyny, opierając się na logice ogólnej. „Jako lekarz-praktyk i zarazem autor prac klinicznych i eksperymentalnych, a równocześnie filozof, widział liczne błędy we współczesnej medycynie. Wielokrotnie korygował je i prostował w swoich pracach lekarskich, ale ostatecznie doszedł do przekonania, że byłaby możliwą drogą do usunięcia błędów z medycyny krótsza, niż walka z każdym błędem

³⁵ Por. S. B o r z y m, H. F l o r y ń s k a, B. S k a r g a, *Zarys dziejów filozofii polskiej*, red. A. Walicki, PWN, Warszawa 1983, s. 235.

³⁶ Por. S. Z i e m s k i, *Rozwój twórczości metodologicznej W. Biegańskiego*, „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria E” 23(1968) nr 3, s. 87.

³⁷ Jeśli dwa wydania *Logiki medycyny* potraktujemy jako dwie odrębne książki, to prac tych było osiem (zob. W. B i e g a ń s k i, *Logika medycyny, czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*; t e n ż e, *Zagadnienia ogólne z teorii nauk lekarskich*, Kasa im. Mianowskiego – Instytut Popierania Nauki, Warszawa, 1897; t e n ż e, *Zasady logiki ogólnej*; t e n ż e, *Podręcznik logiki i metodologii ogólnej*; t e n ż e, *Logika medycyny, czyli krytyka poznania lekarskiego*; t e n ż e, *Wnioskowanie z analogii*; t e n ż e, *Teorya logiki*; t e n ż e, *Podręcznik logiki ogólnej dla szkół średnich i samouków*, E. Wende i S-ka, Warszawa–Lwów, 1916).

³⁸ Według Szumowskiego *Logika medycyny* w obu wydaniach jest tak różna, że „są to nieomal dwa dzieła” (S z u m o w s k i, dz. cyt., s. 39). Zob. też: J. D o r o s z e w s k i, *Władysława Biegańskiego logika medycyny*, „Filozofia Nauki” 6(1998) nr 3-4, s. 27.

poszczególnym. Mianowicie – powszechna znajomość logiki. W tym rozumieniu i w tym celu po części pisał swoją *Logikę medycyny*³⁹.

Książka łączyła dwie największe pasje Biegańskiego: praktykę lekarską i namysł filozoficzny. Miała stać się instrumentem krytycznego poznania lekarskiego. Biegański kreśli przed *Logiką medycyny* cel podwójny: dalszy – pedagogiczny i bliższy – praktyczny. Książka „ma budzić zamiłowanie do abstrakcyjnego myślenia wśród lekarzy, którzy najmniej tę stronę czynności umysłowej uprawiają, oraz – co dużo ważniejsze – ma budzić krytyczne zastanawianie się nad podstawami medycyny”⁴⁰.

W ciągu czternastu lat, które dzieliły publikację obu wydań, wiele się zmieniło. Z jednej strony wzrosła samoświadomość medycyny jako nauki, z drugiej zaś znacznie się poszerzyła i ugruntowała wiedza logiczna Biegańskiego. Kiedy w roku szkolnym 1906-1907 powstała w Częstochowie pierwsza męska szkoła średnia, podjął się on (bezinteresownie) nauczania w niej logiki – jak sam przyznał – z poczucia obywatelskiego obowiązku w sytuacji braku wykwalifikowanych nauczycieli⁴¹. Owocem jego pracy pedagogicznej są *Zasady logiki ogólnej* oraz *Podręcznik logiki i metodologii ogólnej dla szkół średnich i dla samouków*⁴². Studium logiki pozwoliło Biegańskiemu przemysleć zarzuty wysuwane pod adresem pierwszego wydania *Logiki medycyny*. Stąd też, w przekonaniu Władysława Szumowskiego, w nowym jej wydaniu „nie razi już tak naginanie myślenia lekarskiego do wykładu logiki”⁴³.

Drugie wydanie książki przetłumaczone zostało na język niemiecki⁴⁴. W pismach zagranicznych ukazały się pięćdziesiąt dwie recenzje tego dzieła⁴⁵, a nazwisko Biegańskiego stało się rozpoznawalne w Europie. W swojej

³⁹ Szumowski, dz. cyt., s. 195.

⁴⁰ Biegańska, dz. cyt., s. 82n.

⁴¹ Por. tamże, s. 63. Biegańskiemu zawsze bliskie były pozytywistyczne ideały pracy u podstaw i pracy organicznej.

⁴² Ten ostatni uznany został przez galicyjską Radę Szkolną za najlepszy polski podręcznik logiki (por. M. Woźniczka, *Życiorys Władysława Biegańskiego*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia” 5(2008), s. 11).

⁴³ W. Szumowski, *Uwagi krytyczne nad „Logiką medycyny” Biegańskiego*, „Przegląd Filozoficzny” 14(1911) nr 1, s. 83.

⁴⁴ Zob. W. Biegański, *Medizinische Logik. Kritik der ärztlichen Erkenntnis*, Kabitzsch Verlag, Würzburg 1909.

⁴⁵ Czterdzieści cztery recenzje ukazały się w czasopismach niemieckich, w czasopismach angielskich – cztery, we włoskich dwie, a we francuskich i holenderskich – po jednej. Ogromna większość recenzentów odniosła się przychylnie do dzieła Biegańskiego, podkreślając oryginalność jego myśli oraz znaczenie poruszanej przez niego problematyki. Niektóre recenzje miały wręcz charakter entuzjastyczny. Surowszych było jedenaście, ale i one obok krytyki książki wskazywały na jej elementy pozytywne (por. Biegańska, dz. cyt., s. 93). Mieczysława Biegańska powołuje się na artykuł Tadeusza Bilikiewicza, który szczegółowo zdaje sprawę z recepcji *Logiki medycyny* za granicą po przekładzie tej pracy na język niemiecki (zob. T. Bilikiewicz, *O niemieckim prze-*

recenzji opublikowanej w czołowym czasopiśmie niemieckim „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” Arthur Liebert podkreślał doniosłość i rangę filozoficzną pracy⁴⁶.

Zanim przejdę do omówienia głównych idei logiki medycyny Biegańskiego, pragnę poświęcić kilka słów różnicy między obu wydaniem dzieła. Zarzuty pod adresem pierwszego z nich dotyczyły głównie faktu, że *Logika medycyny* nie jest właściwie logiką stosowaną, lecz logiką ogólną, ilustrowaną przykładami z medycyny. Taką opinię wyraził Zygmunt Kramsztyk, autor najobszerniejszej i najbardziej wyczerpującej oceny krytycznej tej pracy. Według niego Biegański „objaśnia najpierw zasady logiki ogólnej i do nich nagina porządek i sposób rozumowania lekarza”⁴⁷, tymczasem kierunek rozumowania powinien być odwrotny. Zdaniem Kramsztyka ten niewłaściwy punkt wyjścia sprawił, że zagadnienia istotne dla lekarza albo nie zostały uwzględnione, albo zostały rozproszone w różnych rozdziałach książki, tak że trudno je zebrać i zestawić w całość⁴⁸.

Pierwsze wydanie *Logiki medycyny* zawiera następujące rozdziały: (1) „Klasyfikacja i definicja”, (2) „Rozpoznawanie jako metoda logiczna”, (3) „Metoda doświadczalna”, (4) „Hipoteza i teoria”, (5) „Metoda statystyczna”, (6) „Analiza i synteza”, (7) „Metoda dedukcyjna”⁴⁹. Biegański zebrał w nich całą ówczesną wiedzę z zakresu metodologii nauk, semiotyki i logiki formalnej, czyli dyscyplin, które stanowią dziś logikę sensu largo. Była to logika przedmatematyczna, lub – mówiąc językiem Jana Łukasiewicza – logika filozoficzna. Jest sprawą oczywistą, że Biegański nie znał ani dzieła Gottloba Fregego⁵⁰ (opublikowanego zaledwie piętnaście lat wcześniej), ani rozwijanej w środowisku lwowskim szkoły logiki matematycznej. Logika formalna, jaką się posługiwał, to teoria zdań kategorycznych. Niemniej zdawał sobie sprawę z pewnych reguł i praw klasycznego rachunku zdań, gdyż wykorzystywał je w sposób intuicyjny.

O pierwszym wydaniu *Logiki medycyny* można językiem współczesnym powiedzieć, że jest to logika ogólna. Nie przypomina ona jednak dzisiejszego

kładzie „*Logiki medycyny*” Wł. Biegańskiego, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 9(1929) nr 1, s. 30-62.)

⁴⁶ Zob. A. Liebert, *Buch „Medizinische Logik”*, „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik” 1914-1915, nr 156-157, s. 238n.

⁴⁷ Z. Kramsztyk, *Dr Władysław Biegański. Zagadnienia ogólne z teorii nauk lekarskich*, „Krytyka Lekarska” 1897, nr 10, s. 336.

⁴⁸ Zob. Kramsztyk, dz. cyt., s. 336-342.

⁴⁹ Zob. Biegański, *Logika medycyny czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*, s. i-iv.

⁵⁰ Praca Fregego *Begriffsschrift, eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens* dała podwaliny pod współczesną logikę matematyczną (zob. G. Frege, *Begriffsschrift, eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens*, Nebert Verlag, Halle 1879).

podręcznika logiki, ponieważ Biegański nie posługuje się pojęciami rachunku logicznego, wynikania logicznego ani dowodu, nie wprowadza symboli na oznaczenie zmiennych czy stałych logicznych, lecz podaje przykłady sylogizmów (zawsze o treści medycznej) i objaśnia, które z nich można uznać za poprawne, a które nie. Nie ma dla niego formy bez treści.

Poprawny – pisze – jest na przykład sylogizm: „Rak jest chorobą niewyleczalną. Dany przypadek choroby jest rakiem. A więc dany przypadek choroby jest niewyleczalny”⁵¹. Zaznacza jednak, że w życiu częściej mamy do czynienia z sylogizmami skróconymi (z tak zwanymi entymematami), czyli wnioskowaniami, w których jedna z przesłanek sylogizmu (ta większa) jest opuszczona, najczęściej z racji oczywistości. Jako przykład takiego sylogizmu Biegański podaje: „Ponieważ u chorego czynność serca osłabła, należy więc zastosować środki pobudzające”⁵².

Biegański omawia również sylogizm hipotetyczny, czyli wnioskowanie typu „Jeśli przebieg tyfusu będzie łagodny – chory wyzdrowieje. Przebieg tyfusu w danym przypadku jest łagodny, więc chory wyzdrowieje”⁵³. Ponieważ nie zna praw rachunku zdań i nie potrafi zapisać tego wnioskowania jako modus ponens, aby sprawdzić jego poprawność, przekłada je na sylogizm zwykły: „Każdy chory z łagodnym przebiegiem tyfusu wyzdrowieje. Ten chory jest chorym z łagodnym przebiegiem. A więc ten chory wyzdrowieje”⁵⁴. Jednocześnie objaśnia, że na podstawie pierwszego zdania nie można wnioskować, że „jeśli przebieg tyfusu nie będzie łagodny, to chory nie wyzdrowieje”⁵⁵, ani że „jeśli chory wyzdrowiał, to przebieg tyfusu był łagodny”⁵⁶. Dodaje jednak, że jeśli chory zmarł, to stanowi to dowód, że przebieg choroby nie był łagodny⁵⁷.

Według Biegańskiego wnioski terapeutyczne w praktyce lekarskiej wprowadzane są na podstawie rozumowania dedukcyjnego. Jedna z przesłanek tego rozumowania przedstawia wskazanie lekarskie wyprowadzone z danego przypadku, druga zaś stanowi zdanie ogólne, do którego dochodzi się na mocy doświadczenia, jak działają środki lecznicze. Jako przykład podaje: „Wszystkie objawy w danym przypadku pochodzą z osłabienia czynności serca. Osłabie-

⁵¹ Biegański, *Logika medycyny czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*, s. 150.

⁵² Pełny sylogizm ma postać: „Przy każdym osłabieniu czynności serca należy podać środki pobudzające. W danym przypadku czynność serca osłabła. A więc w danym przypadku należy stosować środki pobudzające” (tamże, s. 153).

⁵³ Tamże, s. 154.

⁵⁴ Tamże, s. 155.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Por. tamże, s. 154n. Podobnie brak spójników zdaniowych sprawia, że Biegański ma kłopot z wnioskowaniami, które nazywa rozjemczymi, typu: „Dany przypadek choroby może być rakiem albo ropniem. Dany przypadek choroby nie jest ropniem. A więc dany przypadek jest rakiem” (tamże, s. 155n.).

nie czynności serca leczy się naparstnicą. A więc wszystkie objawy chorobowe w danym przypadku leczyć się będą naparstnicą”⁵⁸.

Logika Biegańskiego jest nie-matematyczna, a może lepiej powiedzieć przed-matematyczna. Jest to logika nieformalna i w dużej mierze opiera się ona na intuicji. Wprawdzie Biegański stosuje metodę warunków strukturalnych do sprawdzania poprawności sylogizmów, niemniej brak precyzyjnego języka formalnego sprawia, że w jego rozumowaniu łatwo o błędy. Autor nie ustrzegł się ich, interpretując pewne prawa sylogistyki. Co więcej, w wykładzie Biegańskiego nie widać, że sylogistyka jest również teorią formalną, czyli że związki zachodzące między zdaniami kategorycznymi (takie, jak sprzeczność, przeciwieństwo, podprzeciwieństwo i wynikanie) zachodzą ze względu na budowę tych zdań (ich formę, strukturę), a nie ze względu na ich treść⁵⁹.

W drugim wydaniu *Logiki medycyny* – zgodnie z postulatami krytyków – Biegański usunął wykład logiki ogólnej na rzecz tych zagadnień, które miały zastosowanie w sztuce leczenia. Powtórzyła się co najwyżej jedna czwarta treści dzieła. We „Wstępie” do drugiego wydania autor zapowiedział, że nie przewodnia książki, czyli metodyczne ujęcie nowoczesnej medycyny, pozostaje ta sama, inaczej jednak rozłożone są akcenty. O ile w pierwszym wydaniu akcent padał wyraźnie na logikę, o tyle w drugim został on położony na medycynę. Biegański wyjaśnia nawet, dlaczego posługuje się terminem „logika”. Otóż w wieku dziewiętnastym – wraz z rozwojem nauk szczegółowych – logiką określano szczegółową metodologię danej dyscypliny. Biegański natomiast poszerza to pojęcie tak, by „logika medycyny” objęła „zarazem nauki lekarskie, jak i wykonawstwo, praktykę lekarską”⁶⁰, by traktowała „nie tylko o metodach i sposobach, lecz i o założeniach pojęciowych poznania lekarskiego”⁶¹. Odpowiednio do tych uwag programowych wyróżnia w drugim wydaniu następujące rozdziały: (1) „Medycyna i nauki lekarskie”, (2) „Spostrzeganie”, (3) „Daty anamnestyczne”, (4) „Pojęcie choroby”, (5) „Klasyfikacja chorób”, (6) „Poznanie choroby”, (7) „Eksperyment w medycynie”, (8) „Teoretyczna budowa nauk lekarskich. Uogólnienie i hipoteza”, (9) „Statystyka lekarska”, (10) „Wynajdywanie wskazań lekarskich”, (11) „Poznanie terapeutyczne”⁶².

⁵⁸ Tamże, s. 159.

⁵⁹ Stąd też krytyka poglądów Biegańskiego ze strony filozofów ze szkoły lwowskiej, między innymi Danieli Gromskiej (zob. D. G r o m s k a, *Wł. Biegański. Podręcznik logiki ogólnej*, „Ruch Filozoficzny” 5(1920-1921), s. 159-161; t a ż, *Kilka uwag o pracach logicznych Wł. Biegańskiego*, „Ruch Filozoficzny” 6(1921-1922) nr 3-5, s. 43-49). Autorka zarzuca Biegańskiemu między innymi powrót do psychologizmu, niekonsekwencje terminologiczne oraz niepoprawne ujęcie roli łącznika w sądzie.

⁶⁰ B i e g a ń s k i, *Logika medycyny, czyli krytyka poznania lekarskiego*, s. xiv.

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże, s. 269.

Chorobę określa Biegański jako ciąg zmian (zaburzeń) funkcji lub organizacji i funkcji organizmu, jeśli te zmiany są skutkiem podniet, do których organizm nie był przystosowany⁶³. Na poznanie choroby składa się diagnoza, czyli rozpoznanie właściwe, analiza przyczynowa spostrzeganych objawów oraz ich analiza celowościowa⁶⁴. Diagnoza może być formułowana na podstawie podobieństwa (per analogiam), indukcji eliminacyjnej (per exclusionem), indukcji uogólniającej oraz dedukcji (ex iuvenitibus et nocentibus)⁶⁵. Analiza przyczynowa zmierza do ustalenia przyczyny, czyli tej części zdarzenia chorobowego, która musi nastąpić, aby nastąpiła kolejna jego część. Analiza celowościowa odwołuje się do metodologicznego pojęcia celowości, czyli do funkcjonalnej relacji części do całości w układzie zamkniętym⁶⁶. Materiału do analizy przyczyn i celów dostarczają obserwacje, a zwłaszcza eksperymenty. Biegański szczegółowo omawia metodologię przeprowadzania eksperymentów medycznych, formułowania hipotez oraz ich sprawdzania. Píše o trzech źródłach hipotez: intuicji, indukcji oraz analogii⁶⁷.

Największe znaczenie przypisuje rozumowaniu przez analogię (per analogiam), a jego rozważania w tym zakresie mają charakter pionierski nie tylko na gruncie polskim. Według Biegańskiego analogii nie da się zredukować ani do indukcji, ani do dedukcji. Jest to wnioskowanie od szczegółu do szczegółu, z podobieństwa pod pewnym względem o podobieństwie pod innym względem. Oczywiście nie jest to rozumowanie niezawodne, jakkolwiek efektywne w naukach medycznych. U podstaw analogii leży odpowiedniość relacji. Analogia jest więc czymś innym niż tożsamość (zgodność wszystkich cech) i niż podobieństwo (zgodność niektórych cech)⁶⁸. Biegański dopełnia te analizy dotyczące analogii w pracach *Analogia i jej znaczenie w badaniu naukowym* oraz *Wnioskowanie z analogii*⁶⁹. Obie te prace Jan Woleński uważa za najbardziej wartościową część twórczości logicznej Biegańskiego⁷⁰.

⁶³ Por. tamże, s. 77. Po znalezieniu właściwej definicji choroby następuje ich rozbudowana klasyfikacja (por. tamże, s. 85-98).

⁶⁴ Por. tamże, s. 99.

⁶⁵ Por. tamże, s. 104-118.

⁶⁶ Por. tamże, s. 118-144.

⁶⁷ Por. tamże, s. 184-202. Por. też: S. Z a m e c k i, *Kilka uwag na temat tzw. polskiej szkoły filozofii medycyny*, „Medycyna Nowożytna” 13(2006) nr 1-2, s. 26-28.

⁶⁸ Por. J.J. J a d a c k i, *Władysław Biegański: między „Logiką medycyny” a „Etyką ogólną”*, „Filozofia Nauki” 6(1998) nr 3-4, s. 8; Z. H a ł e z a, *Od sztuki lekarskiej do nowej logiki medycyny. Władysława Biegańskiego poszukiwania teoretycznych podstaw leczenia*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 22(2021) nr 2, s. 123-125.

⁶⁹ Zob. W. B i e g a Ń s k i, *Wnioskowanie z analogii*, Nakładem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Lwów 1909.

⁷⁰ Por. J. W o l e Ń s k i, *Władysław Biegański jako logik*, „Filozofia Nauki” 6(1998) nr 3-4, s. 24.

AKTUALNOŚĆ LOGIKI MEDYCyny BIEGAŃSKIEGO

Biegański podkreślał, że logika winna być szkołą poprawnego myślenia dla lekarzy, narzędziem krytycznego osądu, a zatem musi znaleźć miejsce w codziennej praktyce klinicznej i w badaniach podstawowych. Można więc tego badacza uznać nie tylko za teoretyka logiki medycyny, ale także za prekursora praktycznego zastosowania narzędzi logicznych w praktyce lekarskiej.

Tym, którzy uważają, że aby być dobrym człowiekiem i dobrym lekarzem, nie jest potrzebna znajomość logiki, odpowiada: „Można wprowadzić dobrze wnioskować, nie znając logiki tak, jak można prawidłowo mówić i pisać, nie znając gramatyki. A jednak gramatyka i logika są potrzebne, strzegą bowiem od możliwych a niespodziewanych błędów i dają pewność wnioskowaniu i stylowi rozumującego i piszącego”⁷¹. Argumentuje, że „jeśli ścisłość myślenia, krytyczny sąd o rzeczy, kontrola nad wnioskami, posiada ważne znaczenie dla każdego, to tym bardziej dla lekarza, który ma do czynienia z najcenniejszym dobrem, ze zdrowiem”⁷². Oprócz określonej wiedzy studium logiki powinno dawać sprawność poprawnego mówienia i wnioskowania, rozpoznawania błędów, a także poprawnego uzasadniania twierdzeń i wyciągania z nich właściwych konkluzji.

Twórczość Biegańskiego przyczyniła się do wzrostu świadomości, jak ważna w edukacji przyszłych lekarzy jest kultura logiczna. W *Filozofii medycyny* Szumowski pisze wprost, że kurs logiki dla medyków na wydziałach lekarskich „nie powstałby, gdybyśmy nie mieli w literaturze naszej znakomitego dzieła *Logika medycyny*”⁷³. Dzieło to wpłynęło w dużym stopniu na kształt wykładów „Logika dla medyków”, które na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie wygłaszał założyciel szkoły lwowsko-warszawskiej Kazimierz Twardowski. W trzecim cyklu wykładów, z roku akademickiego 1925-1926, wprost odwołuje się on do poglądów Biegańskiego⁷⁴.

Doniosłość dzieła Biegańskiego była niepodważalna u progu dwudziestego stulecia, kiedy refleksja metanaukowa w medycynie dopiero się kształtowała⁷⁵.

⁷¹ Biegańska, dz. cyt., s. 83.

⁷² Tamże.

⁷³ Szumowski, *Filozofia medycyny*, s. 189.

⁷⁴ Por. A. Horecka, Twardowskiego „*Logika dla medyków*” a Polska Szkoła Filozofii Medycyny, w: *Rozum i wola. Kazimierz Twardowski i jego wpływ na kształt kultury polskiej XX wieku*, red. J. Jadacki, Wydawnictwo Academicon, Lublin 2021, s. 311-315.

⁷⁵ Stefan Ziemiński uznaje Biegańskiego za najwybitniejszego polskiego metodologa pierwszej dekady dwudziestego stulecia (por. S. Ziemiński, *Władysław Biegański jako filozof*, w: *Polska myśl filozoficzna i społeczna*, t. 3, red. B. Skarga, Książka i Wiedza, Warszawa 1977, s. 531). Dokonania Biegańskiego omawia również Ilana Löwy (zob. I. Löwy, *Władysław Bieganski: Between the Logic of Science and the Logic of Medicine*, w: *The Polish School of Philosophy of Medicine: From Tytus*

Zdaniem Józefa Staszyca prace tego badacza „nauczyły ściślej i logiczniej wnioskować oraz wlały życie w martwą metodę badania klinicznego”⁷⁶.

Mocniejszą tezę stawia Jan Woleński, według którego *Logika medycyny* „robi i dzisiaj duże wrażenie”⁷⁷. Nie pisze wprawdzie, które wydanie pracy Biegańskiego ma na myśli, nietrudno jednak zgadnąć, że jest to przede wszystkim jego druga edycja⁷⁸. Woleński nie wyjaśnia też, jakie ponadczasowe idee obecne są w *Logice medycyny*. Wiadomo już, że nie chodzi o dokonania w dziedzinie logiki formalnej ani o aplikację tej logiki do rozumowań w medycynie. Wartość dzieła Biegańskiego leży raczej w tym, że zawiera ono ogólny program metodyczny, który został sformułowany z myślą o kształceniu lekarzy. Program taki nie mógł wyjść spod pióra zawodowego logika, kogoś nieznającego się na medycynie. Jedynie badacz biegły w naukach medycznych (a Biegański uchodził za człowieka, który ogarniał całość ówczesnej wiedzy medycznej) i posiadający duże doświadczenie w praktyce lekarskiej był w stanie napisać adekwatny podręcznik.

O poważaniu, jakim – jako logik – cieszył się autor *Logiki medycyny* w swoim środowisku świadczy fakt, że w roku 1914 Uniwersytet Jagielloński – za pośrednictwem profesora Władysława Heinricha – zwrócił się do Biegańskiego z propozycją objęcia przezeń katedry logiki⁷⁹. Z pewnością na przedstawienie kandydatury Biegańskiego miała również wpływ wydana dwa lata wcześniej jego najobszerniejsza, licząca sześćset trzydzieści osiem stron, praca *Teoria logiki*⁸⁰. Została ona nagrodzona podwójnie – przez Akademię Umiejętności w Krakowie i Kasę Mianowskiego w Warszawie. W *Teorii logiki* oprócz kwestii stricte logicznych Biegański podejmuje zagadnienia filozoficzno-logiczne, na przykład kwestie sporu między formalizmem a psychologizmem w logice, między aprioryzmem a empiryzmem czy normatywnym a deskryptywnym charakterem logiki⁸¹. Każde z tych zagadnień mogłoby stanowić przedmiot odrębnego studium.

Chalubinski (1820-1889) to Ludwik Fleck (1896-1961), red. I. Löwy, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht – Boston – London 1990, s. 69-90).

⁷⁶ S t a s z y c, dz. cyt., s. 305.

⁷⁷ W o l e ń s k i, dz. cyt., s. 21.

⁷⁸ Można tak sądzić, ponieważ Woleński przyznaje rację Danieli Gromskiej, która krytykuje Biegańskiego logikę formalną (por. tamże, s. 26). Bezpośrednim przedmiotem krytyki Gromskiej jest wprawdzie *Podręcznik logiki i metodologii ogólnej dla szkół średnich i samouków*, niemniej niektórzy rozciągają tę krytykę na inne prace, w których występują elementy logiki formalnej (por. G r o m s k a, *Kilka uwag o pracach logicznych Wł. Biegańskiego*, s. 43n.).

⁷⁹ Por. B i e s a g a, dz. cyt., s. 54.

⁸⁰ Por. S. B o r z y m, *Poglądy epistemologiczne Władysława Biegańskiego*, „Filozofia Nauki” 6(1998) nr 3-4, s. 13.

⁸¹ Por. R. M u r a w s k i, *Struve and Biegański: Towards Modern Approach to Logic*, w: *The Lvov-Warsaw School: Past and Present*, red. A. Garrido, U. Wybraniec-Skardowska, Birkhauser,

Ostatecznie jednak z uwagi na pogarszający się stan zdrowia Biegańskiego oraz wybuch pierwszej wojny światowej nie doszło do zatrudnienia badacza na stanowisku profesora logiki⁸². Być może propozycja przyszła zbyt późno i gdyby nawet nie zadziałały niesprzyjające okoliczności zewnętrzne, i tak by jej nie przyjął. W tym czasie pracował bowiem intensywnie nad *Etyką ogólną*, którą kończył jeszcze w przeddzień śmierci⁸³.

W ostatnich latach życia Biegańskiego nastąpił w jego poglądach mariaż logiki z etyką. Dyscypliny te łączy bowiem więcej, niż mogłoby się na pierwszy rzut oka wydawać. Obie ważne są tak w pracy medyka, jak i w moralnym rozwoju człowieka. Istotne jest, by stosować myślenie krytyczne i opierać swoje sądy na argumentach rzeczowych oraz nie kierować się pobudkami emocjonalnymi w stwierdzeniach dotyczących stanów rzeczy. Każdy człowiek, a w szczególności lekarz, powinien także dysponować umiejętnością wyzwolenia się spod nacisku przyzwyczajenia oraz niezależnością od opinii otoczenia i tradycji. Wszystkie te postulaty Biegańskiego świadczą o jego samodyscyplinie i stanowią wyraz jego racjonalnego podejścia do rzeczywistości.

*

Podsumowując, można powiedzieć, że Biegański sformułował generalne wytyczne warsztatowe dla pracy lekarza. Postulował, by na każdym etapie tej pracy dbać o samodzielność i precyzję myślenia, krytycznie podchodzić do własnych i cudzych poglądów, posługiwać się ścisłym aparatem pojęciowym, w jasny i uporządkowany sposób wyrażać własne myśli, stosować prawidłowe wnioski i rozumowania, a także zachowywać konsekwencję w myśleniu i działaniu. Wszystkie te wysiłki składają się na doskonalenie tak zwanej kultury logicznej. Ponadto Biegański wyczerpująco opisał status epistemologiczny nauk medycznych oraz procedury badawcze podejmowane na ich gruncie.

Cham 2018, s. 292n. Zob. też: T. B i l i k i e w i c z, *Poglądy filozoficzne Biegańskiego*, w: *Władysław Biegański. Lekarz i filozof 1857-1917*, red. G. Świderski, M. Stański, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań 1971, s. 127-145.

⁸² Por. B i e g a ń s k a, dz. cyt., 64n. Biegańska pisze, że jej mąż miał duży respekt dla godności profesorskiej. Mimo zamiłowania do zawodu nauczycielskiego nigdy jednak nie starał się o profesurę.

⁸³ Por. R a n i s z e w s k a - W y r w a, dz. cyt., s. 52-58.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHY

- Biegańska, Mieczysława. *Władysław Biegański: Życie i praca*. Warszawa: Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego—Instytutu Popierania Nauki, 1930.
- Biegański, Władysław. "Analogia i jej znaczenie w badaniu naukowym." *Przegląd Filozoficzny* 10, no. 4 (1907): 481–488.
- Biegański, Władysław. *Dyagnostyka różniczkowa chorób wewnętrznych*. Warszawa: Wydawnictwo Gazety Lekarskiej, 1891.
- Biegański, Władysław. "Czwarta część wnioskowania z analogii." *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego* 6, no. 2 (1913): 25–37.
- Biegański, Władysław. *Etyka ogólna*. Warszawa: Zapomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, 1918.
- Biegański, Władysław. "Kilka uwag w sprawie etyki zawodowej lekarskiej." *Medycyna i Kronika Lekarska* 49, no. 22 (1914): 417–30.
- Biegański, Władysław. *Logika medycyny, czyli krytyka poznania lekarskiego*. Warszawa: Skład Główny w Księgarni E. Wendego i S-ki, 1908.
- Biegański, Władysław. *Logika medycyny, czyli zasady ogólnej metodologii nauk lekarskich*. Warszawa: Drukarnia K. Kowalewskiego, 1894.
- Biegański, Władysław. *Medizinische Logik: Kritik der ärztlichen Erkenntnis*. Würzburg: Kabitzsch Verlag, 1909.
- Biegański, Władysław. "Myślenie logiczne a kojarzenie wyobrażeń." *Przegląd Filozoficzny* 1, no. 2 (1897): 1–17.
- Biegański, Władysław. *Myśli i aforyzmy o etyce lekarskiej*. Warszawa: PZWL, 1957.
- Biegański, Władysław. "O wnioskowaniu indukcyjnym." *Przegląd Filozoficzny* 10, no. 4 (1907): 469–73.
- Biegański, Władysław. "O współczesnej filozofii przyrody." *Przegląd Filozoficzny* 10, no. 4 (1907): 445–66.
- Biegański, Władysław. *Podręcznik logiki i metodologii ogólnej dla szkół średnich i samouków*. Warszawa and Lwów: Księgarnia E. Wende i S-ka, 1916.
- Biegański, Władysław. "Prewidywizm a pragmatyzm." *Przegląd Filozoficzny* 13, no. 3 (1910): 319–24.
- Biegański, Władysław. *Sposobność logiczna w świetle algebry i logiki*. Warszawa: n.p., 1912.
- Biegański, Władysław. "Teleologia a witalizm." *Lwowski Tygodnik Lekarski* 5, no. 22 (1910): 323–24.
- Biegański, Władysław. *Teoria logiki*. Warszawa: n.p., 1912.
- Biegański, Władysław. *Teoria poznania ze stanowiska celowości*. Warszawa: Zapomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, 1915.
- Biegański, Władysław. *Traktat o poznaniu i prawdzie*. Warszawa: Zapomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, 1910.

- Biegański, Władysław. *Wnioskowanie z analogii*. Lwów: Nakładem Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, 1909.
- Biegański, Władysław. *Wykłady o chorobach zakaźnych ostrych*. Warszawa: Wydawnictwo Gazety Lekarskiej, 1900.
- Biegański, Władysław. *Zagadnienia ogólne z teorii nauk lekarskich*, Warszawa: Zpomoga Kasy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. J. Mianowskiego, 1897.
- Biegański, Władysław. *Zasady logiki ogólnej*. Warszawa: Kasa im. Mianowskiego—Instytut Popierania Nauki, 1903.
- Biesaga, Tadeusz. "Etyka Władysława Biegańskiego." In *Dr Władysław Biegański – Częstochowianin Stulecia – patron współczesnych lekarzy*. Edited by Beata Zawadowicz and Anna Wyszynska. Częstochowa: Towarzystwo Lekarskie Częstochowskie, 2009.
- Bilikiewicz, Tadeusz. "O niemieckim przekładzie *Logiki medycyny* Wł. Biegańskiego." *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* 9, no. 1 (1929): 30–62.
- Bilikiewicz, Tadeusz. "Poglądy filozoficzne Biegańskiego." In *Władysław Biegański. Lekarz i filozof 1857-1917*. Edited by Gerwazy Świderski and Mieczysław Stański. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 1971.
- Borzym, Stanisław. "Poglądy epistemologiczne Władysława Biegańskiego." *Filozofia Nauki* 6, nos. 3–4 (1998): 11–17.
- Borzym, Stanisław, Halina Floryńska, and Barbara Skarga. *Zarys dziejów filozofii polskiej*. Edited by Andrzej Walicki. Warszawa: PWN, 1983.
- Doroszewski, Jan. "Władysława Biegańskiego logika medycyny." *Filozofia Nauki* 6, nos. 3-4 (1998): 27–33.
- Frege, Gottlob. *Begriffsschrift, eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens*. Halle: Nebert Verlag, 1879.
- Gawrychowski, Stanisław. *Władysław Biegański: Lekarz i filozof*. Kraków: PAN, 1980.
- Gromska, Daniela. "Kilka uwag o pracach logicznych Wł. Biegańskiego." *Ruch Filozoficzny* 6 (1921–1922): 43–49.
- Gromska, Daniela. "Wł. Biegański. Podręcznik logiki ogólnej." *Ruch Filozoficzny* 5 (1920–1921): 159–61.
- Hałęza, Zofia. "Od sztuki lekarskiej do nowej logiki medycyny: Władysława Biegańskiego poszukiwania teoretycznych podstaw leczenia." *Piotrkowskie Zeszyty Historyczne* 22, no. 2 (2021): 101–27.
- Horecka, Aleksandra. "Twardowskiego *Logika dla medyków* a Polska Szkoła Filozofii Medycyny." In *Rozum i wola: Kazimierz Twardowski i jego wpływ na kształt kultury polskiej XX wieku*. Edited by Jacek Juliusz Jadacki. Lublin: Wydawnictwo Academicum, 2021.
- Jadacki, Jacek Juliusz. "Władysław Biegański: między *Logiką medycyny* a *Etyką ogólną*." *Filozofia Nauki* 6, nos. 3-4 (1998): 7–9.

- Jasińska, Zofia, and Wiesława Komorowska. "Władysław Biegański (1857–1917): Spis prac w układzie chronologicznym." *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska: Lublin, Polonia; Sectio D* 33, no. 3 (1978): 15–27.
- Kramsztyk, Zygmunt. "Dr Władysław Biegański. Zagadnienia ogólne z teorii nauk lekarskich." *Krytyka Lekarska*, no. 10 (1897): 336–42.
- Liebert, Arthur. "Buch *Medizinische Logik*." *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, nos. 156–157 (1914–1915): 238–39.
- Löwy, Ilana. "Władysław Bieganski: Between the Logic of Science and the Logic of Medicine." In *The Polish School of Philosophy of Medicine: From Tytus Chalubinski (1820-1889) to Ludwik Fleck (1896-1961)*. Edited by Ilana Löwy. Dordrecht, Boston and London: Kluwer Academic Publishers, 1990.
- Matysiak, Włodzimierz. "Doktor Władysław Biegański – żywa karta historii polskiej medycyny." *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin – Polonia. Sectio D* 33, no. 1 (1978): 1–5.
- Miłosz, Stanisław. "O myśli filozoficznej i działalności społecznej Władysława Biegańskiego na tle epoki." *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 19, no. 3 (1974): 509–24.
- Murawski, Roman. "Struve and Biegański: Towards Modern Approach to Logic." In *The Lvov-Warsaw School: Past and Present*. Edited by Ángel Garrido and Urszula Wybraniec-Skardowska. Cham: Birkhauser 2018.
- Raniszevska-Wyrwa, Agnieszka. "Myśl etyczno-medyczna Władysława Biegańskiego (1857-1917)." *Studia Philosophiae Christianae* 49, no. 3 (2013): 43–70.
- Tarnopolski, Andrzej. *Filozofia a praktyka: Świat Władysława Biegańskiego*. Częstochowa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie, 2000.
- Tarnopolski, Andrzej. "Władysław Biegański: Lekarz i filozof; Podstawowe problemy etyki." *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia* 5 (2008): 21–27.
- Staszyc, Józef. "Dr Władysław Biegański – lekarz uniwersalista i encyklopedysta." *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin – Polonia. Sectio D* 32, no. 38 (1977): 303–7.
- Szumowski, Władysław. *Filozofia medycyny*. Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki, 2007.
- Szumowski, Władysław. "Uwagi krytyczne nad *Logiką medycyny* Biegańskiego." *Przegląd Filozoficzny* 14, no. 1 (1911): 82–109.
- Woleński, Jan. "Władysław Biegański jako logik." *Filozofia Nauki* 6, nos. 3–4 (1998): 19–26.
- Woźniczka, Maciej. "Życiorys Władysława Biegańskiego." *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia* 5 (2008): 7–14.
- Zamecki, Stefan. "Kilka uwag na temat tzw. polskiej szkoły filozofii medycyny." *Medycyna Nowożytna* 13, nos. 1–2 (2006): 25–33.
- Ziemski, Stefan. "Rozwój twórczości metodologicznej W. Biegańskiego." *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria E* 3 (1968): 82–93.

Ziemski, Stefan. "Władysław Biegański jako filozof." In *Polska myśl filozoficzna i społeczna*. Vol. 3. Edited by Barbara Skarga. Warszawa: Książka i Wiedza, 1977.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Bożena CZERNECKA-REJ – Medycyna i racjonalność. O logice medycyny według Władysława Biegańskiego

DOI 10.12887/37-2024-4-148-12

Celem artykułu jest przedstawienie głównych problemów logiki medycyny według Władysława Biegańskiego (1857-1917), wydobycie zasadniczych jej tez oraz ukazanie ich aktualności we współczesnej praktyce lekarskiej i w badaniach z zakresu metodologii medycyny. Władysław Biegański był jednym z najbardziej znanych filozofów medycyny przełomu dziewiętnastego i dwudziestego wieku. Kontynuował badania zapoczątkowane przez Tytusa Chałubińskiego, twórcę polskiej szkoły filozoficzno-lekarskiej. Jest uznawany za najważniejszego przedstawiciela drugiego okresu rozwoju tej szkoły. Owocnie łączył praktykę lekarską z pracą naukową i pedagogiczną oraz z żywą działalnością społeczną. Chociaż Biegański nie był związany z żadnym ośrodkiem naukowym, to jednak pisał dzieła oryginalne i cieszył się renomą międzynarodową. W sumie opublikował ponad dwieście prac. Jego badania przyczyniły się do utworzenia katedry Filozofii Medycyny na Uniwersytecie Jagiellońskim, co miało miejsce po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w roku 1918, oraz do włączenia logiki medycyny do kanonu przedmiotów obligatoryjnych dla studentów wydziału lekarskiego. Literatura na temat Biegańskiego jest stosunkowo skąpa: opublikowane zostały trzy pozycje typowo biograficzne (jedna w roku 1930 roku, napisana przez wdowę po nim, Mieczysławę Biegańską, oraz dwie nowsze, pióra Stanisława Gawrychowskiego i Andrzeja Tarnopolskiego). Ponadto ukazało się kilka artykułów podejmujących problematykę etyki w ujęciu Biegańskiego, w szczególności etyki lekarskiej. Nie została natomiast dostatecznie opracowana jego spuścizna logiczno-metodologiczna. Jednym z zadań, jakie wyznaczył sobie Biegański, było opracowanie możliwie pełnej i spójnej metodologii medycyny. Było to zadanie tym trudniejsze, że nie dysponował w tym zakresie żadnymi wzorcami. Zainicjował nurt badań, którego celem było metodyczne ujęcie medycyny nowoczesnej.

Słowa kluczowe: Władysław Biegański, logika medycyny, filozofia medycyny

Kontakt: Katedra Logiki, Instytut Filozofii, Wydział Filozofii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

E-mail: bozena.czernecka-rej@kul.pl

<https://pracownik.kul.pl/bozena.czernecka-rej>

ORCID 0000-0002-2992-4560

Bożena CZERNECKA-REJ, *Medicine and Rationality: On the Logic of Medicine*, as Expounded by Władysław Biegański

DOI 10.12887/37-2024-4-148-12

The aim of the article is to describe the main problems of the logic of medicine in the theoretical output of Władysław Biegański (1857–1917), to extract the main theses he put forward, and to show their relevance to contemporary medical practice as well as to research in the field of medical methodology. Biegański was among the most significant philosophers of medicine of the turn of the 20th century. He continued the research initiated by Tytus Chałubiński, the founder of the Polish school of the philosophy of medicine. Biegański is considered as the most influential representative of the second phase of the school's development. He successfully combined medical practice with scientific and pedagogical work, as well as with his commitment to charity. Although Biegański was not associated with a particular research center, his works demonstrated a novelty of approach and earned him an international recognition. He published over 200 works in total. It was due to the appeal of his works that, after Poland regained its independence in 1918, the Chair of the Philosophy of Medicine was founded at the Jagiellonian University in Cracow and the logic of medicine was included in the Medical Faculty curriculum. However, the literature on Biegański is relatively scarce. Three essentially biographical works were published (the first of them written in 1930 by his widow Mieczysława Biegańska, and two more contemporary ones, authored by, respectively, Stanisław Gawrychowski and Andrzej Tarnopolski). Some articles have also been published addressing the issue of ethics from Biegański's perspective, in particular in relation to medical ethics. However, Biegański's logical and methodological legacy has not been sufficiently studied. Among of the tasks Biegański set for himself was building up an elaborate, possibly complete, and coherent medical methodology. The challenge was particularly difficult, since there were no methodological models applicable to medicine and available to work with at the time. Yet Biegański succeeded in initiating a methodical approach to modern medicine as a trend in research.

Keywords: Władysław Biegański, logic of medicine, philosophy of medicine

Contact: Department of Logic, Institute of Philosophy, Faculty of Philosophy, John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland

E-mail: bozena.czernecka-rej@kul.pl

<https://pracownik.kul.pl/bozena.czernecka-rej>

ORCID 0000-0002-2992-4560